

จดหมายของหมอไฮเอ็ด

จดหมายของหมอไฮเอ็ด เป็นจดหมายที่หมอไฮเอ็ด (Dr. Hugh Campbell Highet) ผู้มีตำแหน่งเป็นเจ้ากรมกองแพทย์ศุขาภิบาลของสยามประเทศเมื่อ 100 กว่าปีก่อนเป็นผู้เขียนขึ้น จดหมายฉบับนี้เป็นใบบรรทึกในราชการกองแพทย์ศุขาภิบาล กรมศุขาภิบาล กระทรวงนครบาล จากหมอไฮเอ็ดถึงท่านเจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล มีเนื้อหาที่เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงความไม่สมบูรณ์ของการจดทะเบียนเกิด ทะเบียนตายของสยามในขณะนั้น นับเป็นเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ด้านประชากรที่สำคัญฉบับหนึ่งของประเทศไทย

หมอไฮเอ็ด* (Dr. Hugh Campbell Highet) เป็นชาวสก๊อตแลนด์ สำเร็จการศึกษาด้านการแพทย์จาก Glasgow University and College Hospital เมื่อปี พ.ศ. 2435 และสำเร็จการศึกษาปริญญาเอกด้านการสาธารณสุข (D.P.H) จาก Royal College of Physicians and Surgeons เมื่อปี พ.ศ.2444 เคยทำเวชปฏิบัติส่วนตัวอยู่ในประเทศสิงคโปร์ระหว่างปี พ.ศ.2435-2440 จากนั้นได้เดินทางเข้ามาเป็นแพทย์ให้กับคณะทูตอังกฤษที่กรุงเทพฯ ประเทศสยาม ระหว่างปี พ.ศ.2441-2446 และได้เข้ารับราชการเป็นเจ้ากรมกองแพทย์ศุขาภิบาล กรมศุขาภิบาล กระทรวงนครบาล ในระหว่างที่เกิดสงครามโลกท่านได้กลับไปทำงานรับใช้บ้านเกิดของท่าน แต่ก็ยังคงกลับมาประเทศสยามเป็นครั้งคราว หลังจากปี พ.ศ.2463 ท่านก็ได้กลับไปยังบ้านเกิดเป็นการถาวร

*ข้อมูลจาก British Medical Journal, 1929, August 17; 2(3580) : p.328 และจากเว็บไซต์ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข <http://www.dmh.go.th/history.asp>

กระทรวงนครบาล

ใบบรรทึก

รายงาน ของหมอไฮเอ็ด มาแต่ กรมศุขาภิบาล
เรื่อง รายงานการตรวจการคนเกิดคนตาย ในกรุงเทพฯ
นำที่ กองแพทย์ศุขาภิบาล วันที่ ๒๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๘

คำสั่ง

ให้เจ้าคุณเพ็ชรป้านิอำนเณรข้อพิเคราะห์ในการทะเบียนต่อไป
แล้วส่งคืนมา

พระยาเพชรขนิฐา

๕/๖/๕๘

(คำแปล)

กองแพทย์สุขาภิบาล

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๔

กราบเรียน ท่านเจ้าพระยามรราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล ทราบ

ด้วยเรื่องจำนวนคนตายในพระนครกรุงเทพ ฯ นั้น เจ้าคุณคง
จำได้ว่ามีอยู่สองครั้ง ที่ข้าพเจ้าได้รายงานถึงจำนวนคนตายซึ่ง^{เปรียบเทียบ}เปรียบกับ
พระนครที่ใกล้เคียงกันในปีที่ศกวันออกแล้ว พระนครกรุงเทพ ฯ มีจำนวน
ปรากฏว่าเป็นน้อยที่สุด

รายงานฉบับแรกของข้าพเจ้าขึ้นต้นว่า ‘รายงานอธิบายเรื่อง
จำนวนคนเกิดและคนตายสำหรับพระนครกรุงเทพ ฯ ประจำปีเดือนพฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๕๒’

รายงานฉบับที่ ๒ เป็นจดหมายลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๓
กราบเรียนชี้แจงเรื่องจำนวนคนเกิดสำหรับ ๒ ปี คือ พ.ศ. ๒๔๕๓ และ
พ.ศ. ๒๔๕๔

ในรายงานทั้งสองฉบับนี้ข้าพเจ้าได้แสดงให้เห็นว่าจำนวนคน
ตายในกรุงเทพ ฯ นั้น เมื่อคิดตามตัวเลขสำหรับคนที่ตายแล้วตามจำนวน
พลเมืองที่กรมทะเบียนแจ้งให้ทราบนั้น ดูข้างเป็นจำนวนอันน้อยเหลือเกิน
ซึ่งจะวินิจฉัยว่าเป็นจำนวนที่ถูกต้องไม่ได้ ในรายงานฉบับที่ ๒ ของ
ข้าพเจ้า ๆ ก็ได้กราบเรียนดังต่อไปนี้

‘การที่มีจำนวนคนตายน้อยถึงเพียงนี้ ข้าพเจ้าจะเทียบได้
ก็แต่โดยกล่าวเป็นคำรวบว่า บาดูชีสามโนครวัพลเมืองนั้นได้กะประมาณ
มากเกินไปส่วนที่มีจริง’ ครั้นมาถึงนี้เมื่อวินิจฉัยบาดูชีประจักษ์ชัดว่าปีที่ยาว
ไปแล้ว ข้าพเจ้าเสียใจที่ต้องกราบเรียนว่าข้าพเจ้ามีความรู้สึกมากขึ้น

ยิ่งกว่าแต่ก่อน ว่าคงจะมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งผิดปกติอยู่ที่ไหนเป็นแน่ จะเป็นว่า
พระนครกรุงเทพ ฯ เป็นพระนครที่มีความเจ็บไข้ฉิบหายที่สุดในโลกนี้หรือว่า
บาปฐิประจำชาติไทยนั้นผิด

จะกล่าวได้โดยทันทีว่าพระนครกรุงเทพ ฯ หากใช้เป็นพระนครที่มี
ความเจ็บไข้ฉิบหายที่สุดเลย เพราะฉะนั้นจำนวนที่ผิดก็ค้องเป็นอยู่ในบาปฐิ
ประจำชาติไทย ค้วยเรื่องบาปฐิประจำชาติไทยเหล่านี้มีปัญห ๒ ข้อที่จะ
ค้องตอบ คือ

(๑) บรรดาคนตายทั้งสิ้นในพระนครกรุงเทพ ฯ นั้นได้จดทะเบียน
หรือเปล่า

ตามความเห็นสามัญแลความชำนาญเหมือนจะแสดงให้ปรากฏว่า
ที่จริงจะมีจำนวนคนเกิดประมาณสักมากกว่าถึงหนึ่งที่ได้จดทะเบียนบรรดา
จำนวนคนตายก็เป็นอันได้ทราบ ถ้าบรรดาจำนวนคนตายทั้งสิ้นนั้นไม่ได้
แจ้งก่อนายทะเบียนท้องที่แล้ว ศพเหล่านั้นก็เอาไปฝังไว้หรือรักษาไว้
ในวัดบางวัดที่ทั้งรักษาศพให้โดยไม่ค้องขออนุญาตสำหรับการฝังศพ
อย่างที่เราเรียกว่าถาวร ส่วนตัวข้าพเจ้าเองไม่เชื่อว่าเรื่องนี้จะมีบ่อยๆ แต่
เป็นข้อที่หัวหน้านายทะเบียนแลของตระเวนควรจะสืบสวน

เรื่องนี้จะยอมรับตอบก็ได้ว่าเป็นความจริง แลบาปฐิคนตายใน
พระนครกรุงเทพ ฯ ตามวิธีที่ทำอยู่ก็เป็นบาปฐิอันถูกต้อง

(๒) ปัญหาข้อที่ ๒ ที่จะถามในเรื่องบาปฐิประจำชาติไทยนั้น คือ
บาปฐิสามในครัวพลเมืองนั้นเป็นบาปฐิอันถูกต้องหรือไม่

ในที่นี้ข้าพเจ้าเชื่อว่าตามบาปฐินั้นไม่เป็นจำนวนอันแน่นอนแลตาม

ความ/

ความที่ผูกข้าพเจ้าหวังที่จะแสดงว่าถ้าจะยอมว่าเราได้ทราบบาปซึ่งจำนวน
คนตายทุกรายแล้ว บาปซึ่งจำนวนพลเมืองก็เป็นจำนวนอันมากเหลือเกิน

ทำไมบาปซึ่งพลเมืองถึงได้มีจำนวนพลเมืองมากกว่าที่เป็นจริง ข้อนี้
จะวินิจฉัยได้สองทาง (๑) โดยเทียบจำนวนคนตายของพระนครกรุงเทพฯ
กับพระนครอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงในทิศตะวันออกและ (๒) วินิจฉัยถึงจำนวน
พลเมืองของพระนครกรุงเทพฯ ๑ ที่วิธีขึ้นตามที่ได้จดทะเบียนไว้

บาปซึ่งจำนวนคนตายของพระนครกรุงเทพฯ ๑ เทียบ

กับพระนครอื่น ๆ ในทิศตะวันออก

การที่เทียบเช่นนี้ข้าพเจ้าก็ได้เทียบไว้ในรายงานสำหรับเรื่องนี้ทั้ง
สองฉบับก่อนที่ได้กราบเรียนไว้แล้วนั้น แต่คิดว่าที่จะซ้ำอีกสำหรับปีที่ล่วงไป
แล้ว

ชื่อเมือง	ประจำปี	เฉลี่ยจำนวนคนตายใน ปีหนึ่งคิดเป็นเรือนพัน	หมายเหตุ
อินเคีย	ค.ศ. ๑๘๑๑	๓๖.๖๘	ในเขตรัฐบาล แลพระนครเป็นจำ นวนอย่างต่ำ เป็นจำนวนอันต่ำที่ สุดที่ได้ทราบ
ละลิกกะตา	,, , ,	๒๗.๐๒	
บอมเบ	,, , ,	๓๕.๑๖	
มาดราส	,, , ,	๔๒.๐๖	
ย. กุง	ค.ศ. ๑๘๐๘ ถึง ๑๘๑๒	๓๔.๓๒	
สิงคโปร์	,, ๑๘๐๕ , , ๑๘๑๔	๔๒.๑๒	อย่างมากที่สุดค.ศ. ๓๘๓๕ อย่างน้อยที่สุดค.ศ. ๓๑๘๐ อย่างมากที่สุดค.ศ. ๑,๑๐๐ อย่างน้อยที่สุดค.ศ. ๓๔๑๓ อย่างมากที่สุดค.ศ. ๓๑๒๒ อย่างน้อยที่สุดค.ศ. ๓๔๕๕ อย่างมากที่สุดค.ศ. ๒๒๖๖ อย่างน้อยที่สุดค.ศ. ๑๒๕๕
บันัง	,, , , , ,	๓๔.๕๒	
กรุงเทพฯ ๑	พ.ศ. ๒๔๕๓ ถึง ๒๔๕๗	๑๗.๑๒	

เมื่อเหลือบเห็นตัวเลขเหล่านี้ก็ต้องปรากฏทันทีว่าพระนคร—
 กรุงเทพ ฯ ต้องเป็นพระนครที่มีความเจริญน้อยกว่าเมืองอื่น ๆ
 หรือว่าตัวเลขของเราผิดกว่าที่เป็นจริง ถ้าเราจะเอาจำนวนที่ต่ำที่สุด
 ของพระนครอื่น ๆ ตามที่แจ้งในบัญชีข้างต้นนี้ยกเว้นแต่กรุงเทพ ฯ แล้ว
 ก็มีรายหนึ่งที่เป็น ๓๖.๖ คอพัน ส่วนจำนวนอันต่ำที่สุดของพระนครกรุง
 เทพ ฯ สำหรับ ๕ ปีที่จะเห็นได้ว่าเป็น ๑๗.๑๒ ก่อนจะน้อยกว่าถึงของ
 จำนวนของพระนครอื่น ๆ อีกประการหนึ่งจำนวนอันมากที่สุดของกรุงเทพ
 ตามที่จดไว้ในบัญชีเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๔ นั้นมีจำนวน ๒๒.๔๖ ในปีนั้นเป็น
 ปีที่ใช้ทรัพย์สินรูดชุม แลถึงกระนั้นก็หาได้มากเท่าจำนวนอย่างน้อยที่สุดของ
 เมืองกะลัคคะคาที่มีจำนวนถึง ๒๗.๒ ซึ่งเป็นจำนวนอย่างน้อยของพระ—
 นครนั้นที่ได้เคยมีมา ส่วนจำนวนคนตายของพระนครกรุงเทพ ฯ ในธรร
 ะหว่าง ๒ ปีที่ล่วงไปแล้วก็มีจำนวน ๑๒.๕๕ แล ๑๒.๕๔ ก็ไม่มีเมือง
 เล็ก ๆ เมืองใดในประเทศยุโรปที่เป็นเมืองซึ่งมีความเจริญอย่างน้อย
 ที่สุดนั้นจะเทียบเคียงจำนวน ๒ รายที่กล่าวนี้ได้ ถ้าเราจะประศาสน์
 นวนคนตายอย่างน้อยที่สุดเช่นนี้ก็จะเป็นที่สำหรับให้หัวเราะได้ แลถึง
 กระนั้นก็ดี ข้าพเจ้ารับรองได้ว่าตามวิธีคิดเลขที่ได้คิดมานี้ได้คำนวณเป็น
 ที่ถูกต้องดังนี้ ตัวเลขที่ได้คิดแล้วนี้ก็ทำตามวิธีตามธรรมดาของเจ้าพนักงาน
 งานแพทย์ประจำพระนครที่เป็นเจ้าหน้าที่นั้น แต่ถ้าจำนวนคนตายแลจำนวน
 พลเมืองนั้นผิด ผลของเลขนั้นก็คงผิด ส่วนบัญชีที่กรมทะเบียนนี้
 จำนวนคนตายก็ดูเหมือนถูกต้องแล้ว

แต่ผลที่สุดก็มีแต่จำนวนพลเมืองนั้นผิดแลเป็นจำนวนอันมากเกินไป
 กว่าที่จริง

วิธีที่ ๒ ที่จะแสดงว่าบาดูชีสามโนครวัพลเมืองคูเหมื่อนจะมาก
เกินไปนั้น ก็ได้วินิจฉัยถึงจำนวนพลเมืองที่กะประมาณว่าทวีขึ้นตั้งแต่เริ่ม
ค้นทำสามโนครวั เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๒ (ร.ศ.๑๒๘) ดังตัวเลขที่มีถัดไปนี้

ปี	จำนวนพลเมือง	จำนวนที่ทวีขึ้นกว่าปีก่อน
พ.ศ. ๒๔๕๒	๕๕๐,๖๗๔	
, , ๒๔๕๓	๕๘๗,๓๖๔	๔๖,๖๘๖
, , ๒๔๕๔	๖๕๗,๓๓๗	๖๙,๙๗๒
, , ๒๔๕๕	๖๘๓,๐๔๗	๒๕,๗๑๐
, , ๒๔๕๖	๗๓๗,๑๖๒	๕๔,๑๑๕
, , ๒๔๕๗	๘๐๗,๘๕๕	๗๐,๗๓๗
	รวมจำนวนที่ทวีขึ้นใน ๕ ปี	๒๖๗,๒๒๐

เมื่อแลดูจำนวนที่ทวีขึ้นเช่นนี้ในชั้นต้นใคร ๆ ก็จะได้เห็นว่า
จำนวนที่ทวีขึ้นนี้ไม่เป็นระเบียบกันเลย แลจำนวนพลเมืองในกรุงเทพ ฯ
หาทวีขึ้นเป็นลำดับเช่นอย่างที่เป็นอยู่ในเมืองอื่น ๆ ทำไมจำนวนที่ทวีขึ้น
นั้น เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๕ จึงไม่ทวีมากเหมือนปีก่อน ๆ ทวีแต่เพียง ๒๕,๗๑๐
เท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าจำนวนในปีอื่น ๆ ในชั่ว ๕ ปีนั้น ตามที่ข้าพเจ้าจำ
ได้ก็ได้อาศัยถามที่ ^{ครู}ตรวจจำนวนของปีก่อน ๆ ในระหว่างปีนี้ ผลของ
การที่จะตรวจกันนี้ดูเหมือนจะแสดงว่าจะเห็นว่าจำนวนพลเมืองไม่ได้ทวีขึ้น
จนถึงเท่าตัวเลขตามที่หวังสำหรับ ๒ ปีก่อนนั้น หรือว่าเจ้าหน้าที่ได้ลัก
ขอกจำนวนพลเมืองสำหรับปีนั้นลงเป็นอันมาก ถึงของโรดักในภายหลัง ๆ
ที่ถัดมาจำนวนพลเมืองก็ทวีขึ้นอีกมากถึง ๕๔,๑๑๕ แลปีที่ถัดมานี้มา คือ
ปีกลายนี้ก็ขึ้นถึง ๗๐,๐๐๐

รวมทั้งสิ้นในห้าปีพลเมืองในกรุงเทพฯ ฯ ทวีขึ้นถึง ๒๖๗,๒๒๐

ที่เป็นเช่นนี้แปลว่าพลเมืองกรุงเทพฯ ฯ ได้ทวีขึ้นถึง ๔๔.๔๒

เปอร์เซ็นต์ในห้าปี ส่วนพลเมือง ฯ สิงคโปร์ได้ทวีขึ้นเพียง ๑๘.๘

เปอร์เซ็นต์ในภายในห้าปี ข้าพเจ้าขอประทานกราบเรียนว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่รู้จักพระนครกรุงเทพฯ ฯ ดีพออยู่ แลถึงกระนั้นก็ยังไม่เห็นสิ่งใดที่เป็นเครื่องหมายแสดงการปลูกสร้างบ้านเรือนโรงมากมายขึ้นพอจะให้อำนาจพลเมืองที่ว่าทวีมากขึ้นนี้ได้พักอาศัยอยู่ได้ในระหว่างห้าปีที่ล่วงไปแล้วนั้น ต่างว่ากะจำนวนครอบครัวว่าครัวหนึ่งมี ๕ คน ถ้าจำนวนพลเมืองทวีมากขึ้น ๒๖๗,๒๒๐ ก็จะต้องมีบ้านใหม่ปลูกขึ้นอีกถึง ๕๓,๔๔๔ หลังบ้านเหล่านี้มีอยู่ที่ไหน

อนึ่งข้าพเจ้าก็รู้จักทั้งพระนครกรุงเทพฯ ฯ แลสิงคโปร์ก็ทีเดียว ข้าพเจ้าเชื่อไม่ได้ว่าพระนครกรุงเทพฯ ฯ มีพลเมืองมากกว่าสิงคโปร์ถึงถึง ๔๗๗,๖๕๐

ในที่นี้ข้าพเจ้าเสียใจอย่างยิ่งที่ต้องกราบเรียนว่าในเวลานี้ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะทำรายงานเกี่ยวกับพลเมืองของพระนครกรุงเทพฯ ฯ อย่างที่ถูกต้องเสนอต่อเจ้าคุณได้ เพราะตามความเห็นของข้าพเจ้าตัวเลขที่ส่งข้าพเจ้านั้นไม่ถูกต้อง ช่วงเคราะห์ร้ายที่สุดที่เป็นได้เช่นนี้ ข้าพเจ้าหวังว่าต่อไปทุก ๆ ปี ไคร ๆ ก็จะทำรายงานแสดงไว้ว่าความเจ็บไข้ของพระนครกรุงเทพฯ ฯ ลดน้อยลงจริงหรือทวีมากขึ้นแลไคร ๆ จะเอาความสัจของพระนครเราไปเปรียบกับเมืองอื่น ๆ ก็ได้ ข้าพเจ้าได้หวังอยู่ว่าการจดทะเบียนคนเกิดและคนตายคงจะได้ให้ความรู้แก่เราในเรื่องจำนวนคนตายด้วยโรคต่าง ๆ นั้นได้ดีที่สุด

เพ็ญ/

เผชิญมาเป็นเสียเช่นนี้ที่ข้าพเจ้าต้องกล่าวว่าความรู้ที่ได้เวลานี้ก็เท่ากับ
ไม่เป็นประโยชน์อันใดแก่ข้าพเจ้าซึ่งที่เป็นเจ้าพนักงานแพทย์

การจะควรประการใดแล้วแต่จะโปรด

(ลงนาม) เซอ.แคมเปิล ไฮอิค

เจ้ากรมกองแพทย์สุขาภิบาล

